

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยที่ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษาสภาพทั่วไปในปัจจุบันทางสังคมของประชาชนบ้านปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อที่จะนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการประกอบการคาดการณ์ของผลกระทบทางสังคม ที่อาจจะเกิดขึ้นเมื่อมีการดำเนิน โครงการฯ โดยประเมินว่าโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพาน เชียงใหม่ – แม่ฮ่องสอน จะส่งผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบอย่างไร รวมทั้งหาแนวทางและมาตรการในการป้องกันแก้ไขและลดผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ต่อประชาชนในพื้นที่โครงการฯ

ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาชุมชนด้วยตนเองและคลุกคลีอยู่ในชุมชนอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งทำการรวบรวมข้อมูลครบตามประเด็นที่ศึกษา นอกจากนี้ผู้ศึกษายังได้กลับเข้าไปในชุมชนในระยะหลังๆ อีกเป็นช่วงๆ เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสมบูรณ์ที่สุดและเป็น การตรวจสอบข้อมูลที่รวบรวมได้ในระยะแรกด้วย เนื่องจากประเด็นที่ศึกษา เป็นการศึกษาถึงผลกระทบทางสังคมที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการฯที่ชุมชนต้องได้รับ อีกทั้งความกังวลเป็นสิ่งที่ น่าสนใจและไม่อาจที่จะมองข้ามได้

3.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และบุคคล

3.1.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร

ผู้ศึกษาได้ศึกษาผลกระทบทางสังคมของโครงการต่างๆ จากเอกสารตำราวิชาการ นอกจากนั้นยังได้ค้นคว้าและศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อหาแนวคิดทฤษฎี ซึ่งช่วยให้ผู้ศึกษา นำไปใช้ในการพัฒนารอบแนวคิด และแนวทางในการศึกษา โดยมีแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ได้แก่ แนวคิดเรื่องการประเมินผลกระทบทางสังคม แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมรวมทั้ง เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แหล่งข้อมูลเอกสารในการศึกษาครั้งนี้จะ

ประกอบไปด้วยข้อมูลด้านสังคมในปัจจุบัน ซึ่งได้ทำการศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องแหล่งข้อมูลเอกสารในการศึกษารั้งนี้จะประกอบไปด้วยข้อมูลด้านสังคมในปัจจุบัน ซึ่งได้ทำการศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1. เอกสารประกอบการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานจังหวัดเชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน บริษัท ปาย เคเบิล ทรานสปอร์ต จำกัด. (เอกสารแนะนำโครงการ) 2550.
2. เอกสารแนวทางการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคม. สถาบันนโยบายศึกษา สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 2539
3. เอกสาร แผนการใช้ที่ดินจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2532 งานวางแผนการใช้ที่ดินที่ 1 ฝ่ายนโยบาย และแผนการใช้ที่ดินที่ 1 กองการวางแผนการใช้ที่ดินกรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
4. เอกสารจากที่ทำการปกครอง ปี พ.ศ. 2549 ภาคเหนือ จังหวัด แม่ฮ่องสอน อำเภอ เมืองแม่ฮ่องสอน
5. เอกสารจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ปี พ.ศ. 2549 ภาคเหนือ จังหวัด แม่ฮ่องสอน อำเภอ เมืองแม่ฮ่องสอน
6. เอกสารจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ปี พ.ศ. 2549 ภาคเหนือ จังหวัด แม่ฮ่องสอน อำเภอ เมืองแม่ฮ่องสอน
7. เอกสารจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ปี พ.ศ. 2549 ภาคเหนือ จังหวัด แม่ฮ่องสอน อำเภอ เมืองแม่ฮ่องสอน
8. เอกสารจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ปี พ.ศ. 2549 ภาคเหนือ จังหวัด แม่ฮ่องสอน อำเภอ เมืองแม่ฮ่องสอน
9. เอกสารรายงานผลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2547 จังหวัดแม่ฮ่องสอน สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
10. รายงานการสำรวจข้อมูลระดับหมู่บ้าน พ.ศ.2545 สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

3.1.2 การศึกษาข้อมูลจากบุคคล

ในการศึกษารั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นผลการศึกษาที่เป็นจริงและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยใช้เทคนิคการศึกษาหลายๆ อย่างทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงของข้อมูลที่แท้จริงในพื้นที่ที่ศึกษาช่วงการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นผู้ศึกษาเข้าไป

ทำความเข้าใจถึงบริบทหมู่บ้านวิถีชีวิตกับประชาชนในชุมชนและ บุคคลอยู่ในภาคีรัฐบาลและ เอกชนที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับสังคมและ สิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี เช่น กำนัน ผู้ช่วยกำนัน ในพื้นที่ ประธานกลุ่มองค์กรต่างๆ ในหมู่บ้าน ประชาชนที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน ตัวแทนประชาชน กลุ่มผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียที่เป็นเจ้าของกิจการ นักวิชาการและเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนในพื้นที่ (ถ้ามี) การเก็บข้อมูลในส่วนของภาคการศึกษาก็จะใช้นักเรียนในชั้นเรียนนั้นจะใช้หลายวิธี เช่น การใช้ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ ชักถาม การใช้ชีวิตแบบคนในพื้นที่ เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ กับผู้ให้ข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้อง ครบคลุม ตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและรวบรวมข้อมูลมีดังนี้

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างซึ่งใช้วิธีสัมภาษณ์ ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามผ่านแบบสอบถามและการ ประชุมกลุ่มย่อย และการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) โดยการแจกแจงความถี่ (frequency) และค่าร้อยละ (percentage) สามารถจำแนก เครื่องมือและวิธีการรวบรวมข้อมูลได้ดังต่อไปนี้

3.2.1 การสังเกต (Observation)

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสังเกตในการเก็บข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่โครงการทั้งในขณะที่เข้าไปทำ การรวบรวมข้อมูล ในประเด็นต่อไปนี้คือ ลักษณะทางกายภาพ สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม การ ดำรงชีวิต สภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวบรวมข้อมูลโดยการจดบันทึกและ การถ่ายภาพในสถานการณ์ต่างๆ โดยใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participatory observation) ส่วนการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory observation) จะเน้นการสังเกตผ่าน กิจกรรมภายในชุมชนต่างๆ เช่นงานประเพณีท้องถิ่น การประชุมหรือการเสวนาผ่านร้านค้า ร้านนั่งทานอาหาร

3.2.2 การประชุมกลุ่มย่อย (Focus group discussion)

เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลักคือ ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ หน่วยงานราชการ โดยร่วมกันให้ข้อมูล ข้อคิดเห็นและข้อโต้แย้ง ว่าโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานจะก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมในทางบวกและทาง

ลบในด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์และคุณภาพชีวิต ของหมู่บ้านปางหมูอย่างไรบ้าง โดยการประชุมกลุ่มกลุ่มย่อยอย่างเป็นทางการจะประชุม 1 ครั้ง ส่วนการประชุมย่อยอื่นๆ จะเป็นการร่วมประชุมผ่านการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยแยกประเด็นประชุมต่างหากจากหัวข้อประชุมหลัก เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนวทางในการบรรเทาผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น โดยใช้กระบวนการการวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม หรือ PRA (Participatory rural appraisal)

3.2.3 แบบสอบถาม (Questionnaires)

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นและผ่านการพิจารณาความถูกต้องจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อจัดเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการเก็บข้อมูลที่ใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อเป็นการสนับสนุนความถูกต้องและน่าเชื่อถือเป็นจริงมากที่สุด โดยได้ทำการสุ่มตัวอย่างจากประชากรครัวเรือนทั้งหมด 510 ครัวเรือน หาขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตาราง Darwin Hendel (มนัส สุวรรณ, 2544) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดต้องไม่น้อยกว่า 217 ครัวเรือน โดยทำการเก็บข้อมูลจากผู้ที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนหัวหน้าครัวเรือน ซึ่งมีขั้นตอนในการใช้แบบสอบถามจำนวน 3 ตอน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล เช่น อายุ เพศ สถานภาพ ฯลฯ

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในหมู่บ้านหากมีโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชิงใหม่-แม่ฮ่องสอนในประเด็นดังนี้

ประเด็นที่ 1 ด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์ ประกอบไปด้วย

1.1 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

1.2 การจัดการแหล่งน้ำ

1.3 การคมนาคมขนส่ง

1.4 การใช้พลังงาน

ประเด็นที่ 2 ด้านคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต

2.1 สภาพเศรษฐกิจและสังคม

2.2 สาธารณสุขและความปลอดภัย

2.3 คุณค่าทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม

2.4 การท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ สุนทรียภาพ

ส่วนที่ 3 แนวทางหรือมาตรการในการลดผลกระทบทางสังคมจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชิงใหม่-แม่ฮ่องสอน

3.3 การตรวจสอบข้อมูล

ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ เมื่อเก็บข้อมูลได้มาบางส่วนแล้ว ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อมูลควบคู่กันไปเพื่อจะทำให้ทราบว่าข้อมูลที่ได้มา เป็นความจริงหรือไม่ ในการตรวจสอบข้อมูลผู้วิจัยจะใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่างๆ ซึ่งพิจารณาถึงเวลา สถานที่ บุคคลที่แตกต่างกันว่าข้อมูลที่ได้จะมีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และหากข้อมูลมีความแตกต่างหรือขัดแย้งกัน ผู้ศึกษาจะได้เข้าไปเก็บรวบรวมในประเด็นที่แตกต่างอีกครั้ง เพื่อตรวจสอบและยืนยันข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง เช่น ข้อมูลที่ได้จากการสอบถามหรือสัมภาษณ์จะทำการตรวจสอบรวมกับการสังเกตอย่างไม่เป็นทางการและการศึกษาจากเอกสารต่างๆ การตรวจสอบด้วยวิธีนี้จะตรวจสอบกับข้อมูลประเด็นเดียวกันหรือประเด็นที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่ได้รับการตรวจสอบด้วยวิธีการดังกล่าวจึงเป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ และทำให้ผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลที่ได้รับการตรวจสอบมาทำการวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาต่อไป

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผล

ในการศึกษาครั้งนี้ นอกจากวิธีการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว ผู้ศึกษา ดังนี้

3.4.1 การสนทนากลุ่ม ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มผู้วิจัยจะทำการบันทึกในกระดาษ และเทปบันทึกเสียงเพื่อไม่ให้ข้อมูลที่สำคัญในการสนทนากลุ่มขาดหายไป นอกจากนั้นยังใช้กล้องถ่ายรูปบันทึกภาพการสนทนากลุ่มอีกด้วย

3.4.2 แบบสอบถาม โดยใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประชากรในหมู่บ้าน ซึ่งผู้ศึกษาจะทำการเก็บข้อมูลด้วยตนเองและผู้ช่วยวิจัย โดยมีการอธิบายวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และขั้นตอนต่างๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นก็จะดำเนินการแจกแบบสอบถามโดยผู้ศึกษาและผู้ช่วยวิจัยจะทำการอ่านให้ฟังแล้วกรอกข้อมูลตามคำบอกของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามจะใช้สถิติเชิงพรรณนาโดยหาอัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายระดับของผลกระทบที่จะเกิดจากโครงการแบบสอบถามจำนวน 3 ตอนจะทำการวิเคราะห์เป็นรายชื่อโดยคะแนนที่ได้ในแต่ละข้อมีความหมายดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล คิดเป็นค่าสถิติร้อยละ

ตอนที่ 2 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบทางสังคม ใช้เกณฑ์ในการแปลผลค่ามัชฌิมเลขคณิตในช่วงค่าเฉลี่ยช่วงละ 0.75 ซึ่งคำนวณจากสูตรหาความกว้างของอัตรภาคชั้นดังนี้ (อัญริย์ จันทลักขณา, 2541)

$$i = \frac{\text{max} - \text{min}}{\text{max}}$$

โดย i หมายถึง ความกว้างของอัตรภาคชั้น
 max หมายถึง คะแนนสูงสุดในอัตรภาคชั้น
 min หมายถึง คะแนนสูงสุดในอัตรภาคชั้น

การกำหนดค่าคะแนนในแบบสอบถามมีค่าสูงสุดเป็น 3 คะแนน และต่ำสุดเป็น 0 คะแนน ดังนั้นช่วงความกว้างของอัตรภาคชั้นจึงคำนวณได้จาก

$$i = \frac{3 - 0}{4} = 0.75$$

ดังนั้นการแปลผลค่าเฉลี่ยจึงเป็นดังนี้

ตาราง 1 การแปลผลค่าเฉลี่ยของระดับปัญหาปัจจุบัน

คะแนน	ความกว้างของอัตรภาคชั้น	ระดับปัญหาปัจจุบัน
0	0.00 ถึง 0.75	ระดับปัญหาน้อยที่สุด
1	0.76 ถึง 1.50	ระดับปัญหาน้อย
2	1.51 ถึง 2.25	ระดับปัญหาปานกลาง
3	2.26 ถึง 3.00	ระดับปัญหามาก

ตาราง 2 ระดับผลกระทบทางลบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นถ้ามีโครงการ

ผลกระทบทางลบ		
คะแนน	ความกว้างของอัตรภาคชั้น	ระดับปัญหาปัจจุบัน
0	-2.26 ถึง -3.00	ระดับปัญหามาก
1	-1.51 ถึง -2.25	ระดับปัญหปานกลาง
2	-0.76 ถึง -1.50	ระดับปัญหาน้อย
3	-0.00 ถึง -0.75	ระดับปัญหาน้อยที่สุด

ตาราง 3 ระดับผลกระทบทางบวกที่คาดว่าจะเกิดขึ้นถ้ามีโครงการ

ผลกระทบทางบวก		
คะแนน	ความกว้างของอัตรภาคชั้น	ระดับปัญหาปัจจุบัน
0	0.00 ถึง 0.75	ระดับปัญหาน้อยที่สุด
1	0.76 ถึง 1.50	ระดับปัญหาน้อย
2	1.51 ถึง 2.25	ระดับปัญหปานกลาง
3	2.26 ถึง 3.00	ระดับปัญหามาก

ตอนที่ 3 แนวทางหรือมาตรการในการลดผลกระทบทางสังคมจากโครงการคิดเป็นค่าสถิติร้อยละ

โดยเรียงลำดับความสำคัญดังนี้

- 1 = ระดับมากที่สุด
- 2 = ระดับมาก
- 3 = ระดับปานกลาง
- 4 = ระดับน้อย

ข้อมูลที่ได้ในประเด็นต่างๆ ผู้วิจัยได้มีการนำทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบการวิเคราะห์ และการใช้ข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพมาจัดเป็นหมวดหมู่ และนำมาวิเคราะห์จากเนื้อหาที่ได้ (Content analysis) เพื่อหาความเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลโดยการลงพื้นที่แบบวนซ้ำ เพื่อให้ได้ข้อมูลยืนยันในบางประเด็นที่ยังไม่ครบถ้วน และชัดเจน ซึ่งประเด็นที่ศึกษาเป็นการศึกษาผลกระทบทางสังคมในด้านวิถีการดำรงชีวิตและระบบความเชื่อ ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในหมู่บ้าน ระบบเศรษฐกิจ รวมไปถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร โดยการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะเป็นไปในลักษณะของการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved